

РОЛЬ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ КОНКУРЕНТНОГО РІВНЯ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Л.В. КОЗАК

*Національний університет «Острозька академія»
м. Острог, Україна*

Введення. Основним індикатором ефективності загального менеджменту аграрних підприємств, передусім його стратегічної зорієнтованості, є конкурентний рівень рентабельності власного капіталу за поточної ринкової кон'юнктури та рівня державної підтримки. За інтенсивністю та ступенем впливу на стратегічні та поточні управлінські рішення власників капіталу цей показник відіграє не тільки пріоритетну, але й координуючу роль. Проте його рівень значною мірою обумовлюється чинниками ринкової конкуренції, які є сферою регулятивного впливу держави. Саме тому зазначені індикатори були об'єднані в рамках одного дослідження.

Методологічним аспектам державного регулювання розвитку економіки, в тому числі сільськогосподарства, присвячені праці багатьох вітчизняних та зарубіжних учених, зокрема Андрійчука В.[1], Баранова В.[2], Дем'яненко С.[3], Дубовик О.[2], Іванова Ю.[5], Кюстера У.[8], Левченко С.[4], Майбурова І.[5], Тарангул Л.[5], Хорунжого Л.[6], Шпикуляка О.[7] та ін. Їх зусиллями створений міцний теоретико-методологічний фундамент названої проблеми, вирішено багато її практичних аспектів. Проте досліджень, присвячених оцінці інвестиційної привабливості окремих підгалузей та видів діяльності в аграрному секторі, недостатньо. Саме ці обставини обумовили зміст на пряму дослідження.

Мета дослідження полягає у визначенні ролі системи державної підтримки аграрного сектору України у забезпеченні конкурентного рівня рентабельності власного капіталу виробників у розрізі окремих видів сільськогосподарської продукції.

Виклад основного матеріалу. Порівняно нижчі темпи відтворення капіталу в аграрному секторі пояснюють необхідність з'ясування основних чинників формування прибутковості власного капіталу підприємств аграрного сектору та конкурентний аналіз зазначеного індикатора, порівняно з іншими галузями. Дані таблиці 1 підтверджують тезу, що сезонність виробництва в галузі суттєво обумовлює швидкість оборотності сукупного капіталу сільськогосподарських підприємств. Зазначений коефіцієнт коливається навколо позначки 0,61–0,68, що є нижчим, ніж у промисловості та інших галузях матеріального виробництва.

Таблиця 1 – Динаміка чинників прибутковості власного капіталу підприємницьких структур в Україні за 2005–2011 роки

Показники	2005 рік	2006 рік	2007 рік	2008 рік	2009 рік	2010 рік	2011 рік
Оборотність сукупного капіталу в середньому за усіма видами економічної діяльності, оборотів за рік	1,18	1,23	1,19	1,10	0,93	0,95	1,01
В тому числі: сільське та лісове господарство	0,68	0,61	0,64	0,63	0,65	0,62	0,64
Коефіцієнт співвідношення сукупного та власного капіталу в середньому за усіма видами економічної діяльності	2,2	2,3	2,4	2,9	2,9	2,9	3,0
В тому числі: сільське та лісове господарство	1,8	1,8	1,8	2,1	2,1	1,9	1,9
Рівень рентабельності власного капіталу в середньому за усіма видами економічної діяльності, %	10,2	10,3	13,0	-1,0	-0,7	4,1	7,9
В тому числі: сільське та лісове господарство	10,9	7,8	17,3	10,8	11,3	20,5	22,7

*Розраховано автором на основі джерела 9.

На підставі даних таблиці також можна зробити висновок, що суб'єкти підприємницької діяльності надають перевагу зовнішнім джерелам фінансування, значення коефіцієнта фінансової залежності не відповідає встановленому нормативу (< 2.0), а відповідно у більшості з них фінансовий стан є нестійким. Порівняння рівня рентабельності власного капіталу в сільському господарстві із середнім показником по національній економіці може слугувати індикатором інвестиційної привабливості галузі. Як бачимо, за 2005–2007рр. значення досліджуваного показника в середньому за усіма видами економічної діяльності становить 10–13 відсотка, у 2010–2011рр. – відповідно 4,1 та 7,9 відсотки, а 2008 та 2009 роки, у зв'язку із світовою фінансовою кризою, означилися збитковістю суб'єктів підприємницької діяльності більшості галузей.

Натомість сільське господарство було стабільно прибутковим, рівень рентабельності власного капіталу сільськогосподарських підприємств за аналізований період має стійку тенденцію до зростання та є вищими від середнього його значення за усіма видами економічної діяльності. За даними таблиці 1 ми бачимо, що у 2005–2007рр. зазначене перевищення становило 0,5–3 відсотки, у кризові 2008 та 2009 роки – відповідно на 9,8 та 10,6 відсотка, а в останні два роки – більше, ніж на 15 відсотків. Висновок, що сільське господарство є в більшій мірі прибуткове, порівняно з галузями, які характеризуються високою оборотністю капіталу, виглядає дискусійним, проте цей чинник, безумовно, був хорошим стимулом для нарощування обсягів інвестицій в галузь.

Серед обраних нами для аналізу видів діяльності аграрних підприємств інвестиційно привабливими є виробництво кукурудзи, сої, насіння соняшнику та ріпаку (табл. 2).

Таблиця 2 – Динаміка рентабельності власного капіталу сільськогосподарських підприємств авансованого у виробництво окремих видів продукції в Україні за 2005–2012 роки* (без урядових виплат, %)

Товарна група	2005 рік	2006 рік	2007 рік	2008 рік	2009 рік	2010 рік	2011 рік	2012 рік
Пшениця	6,2	8,9	22,0	19,3	6,7	9,7	18,6	13,4
Ячмінь	14,4	3,0	19,3	21,6	-7,5	-0,6	17,1	13,1
Кукурудза	-8,9	9,9	37,3	10,8	24,2	24,5	34,5	21,0
Соя	7,6	-3,7	20,2	0,4	31,9	16,5	23,9	24,2
Насіння соняшнику	24,1	18,2	48,7	18,7	39,8	45,9	44,5	40,2
Ріпак	41,0	38,2	33,4	45,4	26,2	24,7	28,9	22,4
Велика рогата худоба**	-27,5	-50,6	-57,1	-22,5	-56,6	-56,5	-38,4	-53,6
Свині**	11,8	-11,0	-25,0	0,3	15,4	-6,7	-4,1	2,6
Птиця**	26,9	11,7	-27,6	-16,8	-18,1	-5,3	-12,7	-9,8

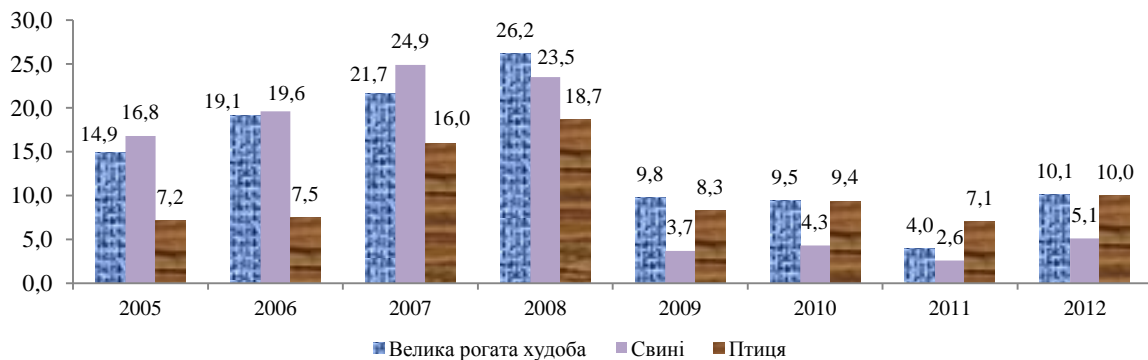
*Розраховано автором на основі джерела 10.

**в живій вазі

Нижчий рівень рентабельності власного капіталу та стійка його спадна тенденція спостерігалась в таких видах діяльності як виробництво пшениці та ячменю. Отже, з фінансової точки зору означені види діяльності є не привабливі, а стратегії позиціонування є неефективними. Виробництво всіх видів м'яса без урядових дотацій теж є збитковим і система державної підтримки не вирішує зазначеної проблеми.

З огляду на сказане, наступним кроком нашого аналізу є визначення рівня та напрямів підтримки виробників окремих видів сільськогосподарської продукції. На сьогодні державна підтримка галузі рослинництва здійснюється за 6-ма програмами, загальною слабкістю яких є те, що всі заходи відносяться до категорії нецінових, а відтак суттєвого впливу на рівень рентабельності власного капіталу сільськогосподарських підприємств не справляють. Для підтримки тваринництва в Україні реалізуються 5 державних програм, в яких застосовуються як цінові так і нецінові важелі впливу, які можуть суттєво впливати на кон'юнктурні показники ринку, а відтак підлягають детальному аналізу у контексті нашого дослідження.

Зокрема, динаміка прямих бюджетних трансферт виробникам м'яса показана на рис. 1.

Рисунок – Динаміка рівня бюджетної підтримки (у % до ринкових цін) виробництва м'яса сільськогосподарськими підприємствами в Україні за 2005–2012рр.*

*Розраховано автором на основі джерела 10.

Як бачимо, по всіх без виключення аналізованих видах продукції із 2005 року спостерігається ріст рівня підтримки в середньому на 10 відсотків. У 2008 році рівень бюджетних виплат у відсотках до ринкових цін для виробників яловичини склали 26,2 %, свинини – 23,5 %, м'яса птиці – 18,7 %. У 2011 році цей показник опустився до найнижчого рівня за весь аналізований період: яловичина – 4,0 %, свинина – 2,6 %, м'ясо птиці – 7,1 %, а у 2012 році піднявся до позначки 2009–2010рр.

З наведених даних ми можемо зробити висновок про стрімке зниження рівня підтримки виробників тваринницької продукції і тому, передусім, вважаємо за необхідне з'ясувати, наскільки протекціоністська політика виконувала функції щодо вирівнювання доходів сільськогосподарських виробників порівняно із іншими галузями економіки. У табл. 3.10 подані розраховані нами показники рівня рентабельності власного капіталу із врахуванням заходів державного протекціонізму. Як бачимо, за допомогою державних дотацій вітчизняним виробникам не вдалось подолати збитковість виробництва яловичини, підтримка свинарства була ефективною (тобто забезпечувала для галузі конкурентний рівень рентабельності власного капіталу) лише до 2009 року, а птахівництва у 2005–2006 та 2008рр. В останні три роки рівень рентабельності власного капіталу, авансованого сільськогосподарськими підприємствами в ці види діяльності, має від'ємне значення або є нижчим від середнього значення по сільському господарству. Критичний рівень збитковості навіть за умов врахування державних дотацій мають виробники яловичини, що свідчить про необхідність доповнення діючої системи їх підтримки іншими ефективними заходами. Певною мірою цей висновок стосується і виробників решти видів м'яса.

Таблиця 3 – Динаміка рентабельності власного капіталу сільськогосподарських підприємств авансованого у виробництво окремих видів тваринницької продукції в Україні за 2005–2011 роки* (з урахуванням урядових виплат, %)

Товарна група	2005 рік	2006 рік	2007 рік	2008 рік	2009 рік	2010 рік	2011 рік	2012 рік
Велика рогата худоба**	-8,1	-24,9	-26,5	9,6	-40,1	-41,8	-32,1	-36,9
Свині**	37,9	17,1	2,9	38,2	19,8	-1,5	-0,9	8,6
Птиця**	33,4	34,2	-0,5	28,5	-6,3	11,2	-3,9	2,6

*Розраховано автором на основі джерела 10.

**в живій вазі

Більшість фахівців вважають, що здатність підприємства формувати достатні грошові потоки за поточної кон'юнктури цін це – мінімальна умова не тільки його фінансової стійкості, динамічності розвитку, але й раціональності розміщення коштів у відповідних активах, а, відтак, рівня рентабельності власного капіталу. Динаміка показників контрибуційної маржі за окремими видами сільськогосподарської продукції характеризує ступінь впливу зміни цін на прибуток аграрних підприємств.

Ми припускаємо, що в короткостроковому періоді технологія виробництва є незмінним чинником, звідси ціни на ресурси обумовлюють величину середніх змінних витрат на одиницю товару.

Саме тому чим вищий показник контрибуційної маржі, тим менш ризикованими для аграрних підприємств є кон'юнктурні коливання цін, а відтак, тим ефективніші та стійкіші є їх цінні стратегії (табл. 4). Як бачимо з таблиці, цінні позиції виробників зернових, зернобобових та олійних культур за показниками контрибуційної маржі виглядають досить стійкими, її рівень складає 40–60% навіть за умов утримання цін на внутрішньому ринку нижче світових. Значно нижчими (20–40%) є значення контрибуційної маржі виробників м'яса птиці та свиней, за виключенням 2012 року, де зазначений індикатор щодо м'яса птиці знизився до 6,5 відсотка.

Таблиця 4 – Динаміка контрибуційної маржі без урахування урядових виплат за окремими видами сільськогосподарської продукції в Україні за 2005–2011 роки*

Товарна група	2005 рік	2006 рік	2007 рік	2008 рік	2009 рік	2010 рік	2011 рік	2012 рік
Пшениця	45,3	45,5	54,5	52,7	42,3	45,7	52,0	40,3
Ячмінь	50,7	44,5	69,6	50,9	33,8	54,5	56,7	42,7
Кукурудза	35,2	43,8	59,8	43,0	46,9	55,2	61,0	40,8
Соя	47,7	39,6	51,9	38,8	58,4	49,9	55,3	46,5
Насіння соняшнику	56,8	52,4	68,9	52,1	60,5	66,0	65,6	55,0
Ріпак	60,6	61,7	58,2	63,1	50,6	52,3	54,7	45,6
Велика рогата худоба**	1,8	-21,7	-25,5	2,96	-14,1	-26,7	-11,0	-1,5
Свині**	41,3	27,3	9,1	39,8	38,9	25,0	25,4	20,9
Птиця**	49,4	45,3	32,4	43,1	43,0	42,3	42,8	6,5

*Розраховано автором на основі джерела 10.

**в живій вазі

Позиції виробників на цих ринках є не стійкими, враховуючи той чинник, що ціна внутрішнього ринку значно перевищує світову. Як свідчить від'ємне значення контрибуційної маржі, на ринку яловичини склалась критична ситуація. За умов утримання цін на внутрішньому ринку нижче світових, виробники опинились за межею точки виходу із галузі. Окрім того, розмах варіації аналізованого показника свідчить про низький рівень прогнозованості фінансових результатів діяльності аграрних підприємств на даних ринках, що також є суттєвою перешкодою для формування їх довгострокових стратегічних пріоритетів.

Розглянемо вплив державних урядових виплат на здатність сільськогосподарських підприємств формувати достатні грошові потоки. Оскільки як було показано вище рівень прямих бюджетних виплат щодо зернової продукції суттєвого впливу на рівень ринкових цін та фінансові результати діяльності аграрних підприємств не справляє, нами були зроблені розрахунки у розрізі окремих видів м'яса (табл. 5).

Таблиця 5 – Динаміка контрибуційної маржі з урахуванням урядових виплат щодо окремих видів тваринницької продукції в Україні за 2005–2011 роки* (відсотків)

Товарна група	2005 рік	2006 рік	2007 рік	2008 рік	2009 рік	2010 рік	2011 рік	2012 рік
Велика рогата худоба**	14,6	-2,2	-3,2	19,6	-4,0	-15,6	-6,7	7,7
Свині**	49,7	39,2	27,1	51,2	41,1	28,0	27,3	24,7
Птиця**	52,8	49,2	41,7	52,1	47,3	47,3	46,6	15,0

*Розраховано автором на основі джерела 10.

**в живій вазі

За даними таблиці ми бачимо, що за допомогою системи бюджетної підтримки державі певною мірою вдалось покращити фінансові умови провадження виробничої діяльності для виробників свинини та м'яса птиці. Разом з тим, виробники, що займаються вирощуванням великої рогатої худоби за виключенням 2005 та 2008 років, залишалися на межі виходу із галузі, проте дану ситуацію Уряду вдалось подолати у 2012 році. За усіма видами тваринницької продукції за допомогою

державної підтримки не вдалось подолати спадної тенденції показника контрибуційної маржі, що свідчить про погіршення умов функціонування виробників.

Індикатором якості структури контрибуційної маржі є показник рівня рентабельності реалізованої продукції, який за економічним змістом показує частку прибутку в ціні. Використавши як джерельну базу офіційні публікації Державного комітету статистики, нами було розраховано показники рівня рентабельності реалізованої продукції аграрних підприємств в Україні за досліджуваними видами економічної діяльності.

Як показують дані таблиці 6, найбільш привабливими для аграріїв є такі види діяльності, як виробництво насіння соняшнику та ріпаку, За весь аналізований період рівень рентабельності реалізованої цих видів продукції складав не нижче 14 відсотків, а в окремі роки досягав позначки понад 40 відсотків.

Таблиця 6 – Динаміка рівня рентабельності реалізації окремих видів сільськогосподарської продукції в Україні за 2005–2011 роки*
(без урядових виплат, %)

Товарна група	2005 рік	2006 рік	2007 рік	2008 рік	2009 рік	2010 рік	2011 рік	2012 рік
Пшениця	5,1	8,1	19,1	14,6	4,9	8,2	15,3	10,5
Ячмінь	11,8	2,7	16,8	16,3	-5,5	-0,5	14,1	10,2
Кукурудза	-7,3	9,0	32,4	8,2	17,7	23,3	28,4	16,4
Соя	6,2	-3,4	17,6	0,3	23,4	14,0	19,7	18,9
Насіння соняшнику	19,7	16,6	42,3	14,1	29,2	39,0	36,6	31,4
Ріпак	33,5	34,8	29,0	34,3	19,2	21,0	23,8	17,5
Велика рогата худоба**	-22,5	-46,1	-49,6	-17,0	-41,5	-48,0	-31,5	-41,9
Свині**	9,6	-10,0	-21,7	0,2	11,3	-5,7	-3,4	2,0
Птиця**	22,0	10,7	-24,0	-12,7	-13,3	-4,5	-10,5	-7,7

*Розраховано автором на основі джерела 10.

**в живій вазі

Починаючи з 2007 року, до категорії високоприбуткових за означеним критерієм ми можемо віднести такі види діяльності, як виробництво сої та кукурудзи на зерно. Натомість такі традиційні для вітчизняних аграріїв види діяльності, як виробництво пшениці та ячменю в окремі роки були збитковими і, не зважаючи на покращення ситуації в 2011–2012 роках, в зерновій групі залишаються найменш прибутковими. Серед тваринницької продукції найменш привабливим є виробництво яловичини, рівень збитковості якого складає 17–50%. Дещо кращою є ситуація щодо виробництва м'яса свиней та птиці, проте і ці види діяльності для суб'єктів підприємницької діяльності є переважно збитковими.

Не менш важливим аспектом ефективності системи аграрного протекціонізму є її здатність створювати умови конкуренції на внутрішньому ринку рівні світовому. Дану оцінку традиційно здійснюють згідно методології Організації Економічного Співробітництва і Розвитку [11] за допомогою номінального показника підтримки ринкових цін (NPCr), який характеризує кількісний ефект державного впливу на ціни за допомогою непрямих економічних механізмів та бюджетних виплат, прив'язаних до обсягів реалізації. Розрахунки зазначеного показника щодо зернових, зернобобових та олійних культур показують, що вітчизняні виробники піддаються прихованому оподаткуванню, адже за виключенням окремих років NPCr менше одиниці, і, окрім того має спадну тенденцію (табл. 7). Як зазначалось вище щодо цих видів сільськогосподарської продукції не застосовуються прямі дотації, лише низка непрямих механізмів, зокрема розпочав свою діяльність Аграрний фонд.

Порівняння динаміки номінального показника підтримки ринкових цін (NPCr) в зарубіжних країнах, які є основними продавцями на світовому ринку зернових, зернобобових та олійних культур, показує, що Уряди більшості країн (США, ЄС, Канада, Австралія, Бразилія) щодо зазначених видів сільськогосподарської продукції здійснюють нейтральну політику, тобто зазначений індикатор незначно коливається навколо одиниці. Виключенням є Китай та Росія. Китайський уряд в останні п'ять років постійно підвищує вплив на означених ринках, зокрема номінальний показник підтримки ринкових цін пшениці тут коливається навколо позначки 1,16–1,52; кукурудзи – 1,19–

1,30; ріпаку – 1,19–1,33; сої – 1,18–1,31 [11]. В Росії, як і в Україні, за виключенням окремих років, NPCр щодо пшениці та кукурудзи менше одиниці та характеризується спадною тенденцією, а рівень підтримки російських виробників олійних культур нижчий, ніж вітчизняних аграріїв.

В зарубіжних країнах також застосовують різні підходи щодо розподілу державної підтримки через прямі та опосередковані економічні механізми. В США, які є беззаперечним лідером ринку зерноворі продукції, уряд надає перевагу непрямим методам, утримуючи ціни виробників на переважно нижчому рівні, ніж світові. Така ж ситуація склалася в Аргентині, проте в інших країнах, які утримують 2–5 позиції на світовому ринку, уряди країн здійснюють цілеспрямовану політику прямої підтримки внутрішніх цін виробників на рівні вищому від світових [11]. З нашої точки зору, саме така державна політика щодо виробників зернової продукції в зазначених країнах сприяла їх торговій експансії на світовому ринку упродовж останніх 10 років. Успіх вітчизняних аграріїв на світовому ринку зернових, зернобобових та олійних культур супроводжувався дискреційною ціновою політикою та високим тиском монополізованої системи хлібозаготівель, що свідчить про їх високу міжнародну конкурентоспроможність.

Таблиця 7 – Динаміка номінального показника підтримки ринкових цін (NPCр) за окремими видами сільськогосподарської продукції в Україні за 2005–2012 рр.*

Товарна група	2005 рік	2006 рік	2007 рік	2008 рік	2009 рік	2010 рік	2011 рік	2012 рік
Пшениця	0,91	0,85	0,72	0,61	0,77	0,92	0,78	0,66
Ячмінь**	1,21	0,97	1,23	0,97	0,87	0,91	0,97	0,82
Кукурудза	0,94	1,22	0,97	0,69	0,96	0,88	0,73	0,63
Соя**	0,85	1,01	1,09	0,82	0,97	0,90	0,84	0,72
Насіння соняшнику	0,83	0,99	1,24	0,95	1,07	0,85	0,96	0,90
Ріпак**	1,01	1,11	0,77	1,28	0,88	0,81	1,27	0,98
Яловичина	1,20	1,38	1,21	1,33	0,98	0,91	0,96	0,76
М'ясо свиней	1,45	1,13	1,05	2,45	2,20	2,01	1,71	1,40
М'ясо птиці	1,81	1,98	2,16	1,89	1,56	1,54	1,15	1,40

*За 2005–2011 рр. дані запозичені зі джерела 11 (окрім ячменю, кукурудзи та ріпаку), за 2012 р. розраховано автором.

За даними табл. 7 ми можемо спостерігати зовсім іншу тенденцію щодо динаміки номінального показника підтримки ринкових цін (NPCр) тваринницької продукції: зростання до 2008 року та різке падіння в 2009–2012рр. Найбільш суттєву підтримку від держави отримують виробники свинини, де незважаючи на спадну тенденцію NPCр за останні чотири роки складає 2,20–1,40, а політика прямої підтримки внутрішніх цін виробника поєднується із іншими механізмами. За даним критерієм українські аграрії отримують найбільшу допомогу від держави серед усіх аналізованих нами країн, оскільки в ЄС та Китаї цей індикатор коливається навколо позначки 1,02–1,08; Росії – 1,47–1,84; США, Канада, Австралія та Бразилія – здійснюють нейтральну політику [11]. Проте, якщо проаналізувати рівень цін виробника в країнах–імпортерах свинини в Україну, то приходимо до висновку, що рівень підтримки на основі прямих методів там переважає. За значно нижчих показників NPCр в зазначених країнах, абсолютний рівень цін виробника є вищий, ніж в Україні. Так, в Бразилії виробники свинини отримують 2650–2700 дол. США за продану тонну продукції, в ЄС – відповідно 1975–2275 дол. США, в Китаї – 2000–2400 дол. США, для порівняння в Україні лише 1580–1819 дол. США. В названих країнах внутрішні ціни перевищують світові у 2–2,5 раза, саме тому з метою забезпечення конкурентоспроможності виробленої продукції на світовому ринку аграріям надають експортні субсидії [11].

Державна підтримка птахівництва в Україні є трохи нижчою, ніж свинарства: показник NPCр коливається навколо позначки 1,89–1,15 та має спадну тенденцію. В зарубіжних країнах він теж нижчий: за виключенням ЄС (1,64–1,54), у решти країн – не перевищує позначки 1,2. Поєднання прямих та опосередкованих методів в більшій мірі відповідає зарубіжним конкурентам: ціни вітчизняних виробників м'яса птиці в Україні (1325–1540 дол. США), тобто нижче як ЄС, проте вище, ніж в інших країнах, які є світовим лідерами на даному ринку [11].

Найменш виваженою в Україні, з нашої точки зору, є політика державної підтримки виробників яловичини. Як бачимо з табл. 7, щодо даного виду сільськогосподарської продукції показник

НРСр за період 2005–2008 рр. складає 1,20–1,38, а опісля опускається на позначку менше одиниці, що свідчить про приховане оподаткування виробників. Це є найнижчий рівень зазначеного індикатора серед проаналізованих нами видів м'ясної продукції. В зарубіжних країнах виробники яловичини також отримують найнижчу підтримку. Проте, уряди зазначених країн намагаються забезпечити власним фермерам умови відповідні світовим цінам, утримуючи показник НРСр на рівні 1,0–1,2. Окрім того, принциповою характеристикою системи підтримки виробників яловичини в країнах, які є лідерами на світовому ринку, – це переважання прямих методів. Так, виробники Бразилії отримують 2450–2680 дол. США за продану тонну продукції, в ЄС – відповідно 4100–4400 дол. США, в Аргентині – 1700–1830 дол. США, аграріям надають експортні субсидії [11]. Для порівняння зазначимо, що вітчизняні аграрії отримують за продану тонну продукції 1120–1520 дол. США. Вочевидь, що зазначені принципові відмінності у системах підтримки яловичини певною мірою пояснюють, чому фінансові показники ефективності за даним видом діяльності є найгіршими.

Висновки. На основі проведеного аналізу ми можемо зробити висновок, що за показниками рівня рентабельності власного капіталу інвестиційно привабливими для аграрних підприємств є виробництво кукурудзи, сої, насіння соняшнику та ріпаку. Нижчий рівень зазначеного показника, порівняно із середніми значеннями як по сільському господарству, так і серед галузей національної економіки та стійка його спадна тенденція спостерігалась в таких видах діяльності як виробництво пшениці та ячменю. Виробництво всіх видів м'яса без урядових дотацій є збитковим, система державної підтримки теж не вирішує зазначеної проблеми. Окрім того, за допомогою заходів прямої підтримки Уряду не вдалось створити однакові умови конкуренції вітчизняним виробникам, порівняно із країнами, які є основними гравцями на світовому ринку сільськогосподарської продукції, що стало однією із причин нарощування імпорту м'ясної продукції в Україну. Рівень та розмах варіації показників контрибуційної маржі свідчить про низький рівень прогнозованості фінансових результатів діяльності аграрних підприємств на даних ринках, що є суттєвою перешкодою для формування їх довгострокових стратегічних пріоритетів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрійчук, В.Г. Капіталізація сільського господарства : стан та економічне регулювання розвитку [Текст] : монографія / В.Г. Андрійчук. – Ніжин : Аспект-Поліграф, 2007. – 216 с.
2. Баранова, В.Г. Влияние налоговой нагрузки на развитие предпринимательства / В.Г. Баранова, О.Е. Дубовик // Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України (економіка, право). – 2013. – № 1(60). – С. 5–30.
3. Дем'яненко, С. І. Зміна фокуса аграрної політики та розвитку села в Україні: висновки та перспективи для руху вперед / С. І. Дем'яненко. – К.: КНЕУ, 2005, – 172 с.
4. Левченко, Н.М. Інноваційні механізми державного регулювання розвитку АПК в умовах євроінтеграції: теорія та методологія: [монографія] / Н.М. Левченко. – Харків: Вид-во «С.А.М.», 2011. – 464 с.
5. Экономика налоговых реформ: монография / Под ред. И.А. Майбурова, Ю.Б. Иванова. Л.Л. Тарангул. – К.: Алерта, 2013. – 432с.
6. Хорунжий, М.Й. Аграрна політика: підручник / М.Й. Хорунжий. – К.: КНЕУ, 2010. – 321 с.
7. Шпикуляк, О. Г. Інституції аграрного ринку / О. Г. Шпикуляк – К. : ННЦ «ІАЕ» УААН, 2009. – 470 с.
8. Koester, U. Grundzüge der landwirtschaftlichen Marktlehre / U. Koester. – 4 Auflage. – München: Vahlen, 2011. – 413 S.
9. Комплексні публікації: електронні публікації Державного комітету статистики України [Електронний ресурс] / Статистичний щорічник України за 2011 рік. / Стат. збірник – К.: Державна служба статистики України, 2012.–559с. – Режим доступу : <http://ukrstat.org/menu/publikac>
10. Статистика сільського господарства та навколишнього середовища: електронні публікації Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]/Основні економічні показники сільського господарства в сільськогосподарських підприємствах за 2005–2012рр. / Стат. бюл.– К.: Державна служба статистики України, 2012.–110с. – Режим доступу : <http://ukrstat.org/menu/publikac>
11. OECD. Stat Extracts : електронні публікації Organization for Economic Cooperation and Development [Електронний ресурс] / Назва з титул. екрану. – Режим доступу : <http://www.oecd.org/statistics>

THE ROLE OF STATE SUPPORT IN ENSURING COMPETITIVE LEVEL OF RETURN ON EQUITY AT THE AGRICULTURAL ENTERPRISES OF UKRAINE

L.V. KOZAK

Summary

The effectiveness of state support of the Ukrainian agricultural sector in ensuring capital productivity ratio and equal competitive conditions for producers of certain agricultural products has been assessed in the article. The author has analyzed the return on equity in agriculture and other sectors of the national economy and estimated investment attractiveness of certain types of agricultural production. The dependence of the agricultural enterprises financial performance from the market conditions has been assessed on the base of contribution margin. Special attention has been paid to the comparative analysis of producer nominal protection coefficients (NPCp) for certain types of agricultural products in Ukraine and other leading countries, and conclusions about the effectiveness of government measures have been made on the criterion of ensuring equal competitive conditions for domestic producers on the home and world agricultural markets.

Key words: agricultural policy, agricultural protectionism, budget transfers for producers, capital productivity ratio, contribution margin, producer nominal protection coefficient (NPCp), competitive conditions

© Козак Л.В.

Поступила в редакцию 16 сентября 2013г.